Memmed Araz
(Nahcıvan-Şahbuz, 14 Ekim 1933)

İbrahimov Memmed 14 Ekim 1933'te Nahcıvan Muxtar Respııblikası'nm Şahbuz bölgesinin Nurs köyünde doğmuştur. Babasının adı İnnTdir. Orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra Bakü'de Azerbaycan Devlet Pedagoji Ens~titiisü'nün Coğrafya bölümünde tahsilini devam ettirmiştir (1950-1954).

Çalışma hayatına doğduğu köydeki orta okulda öğretmenlik yaparak başlamış, sonra Bakü'ye taşınarak burada Azerbaycan SSR Nazirler Soveti yanında Edebi Nezaret İdaresi'nde çalışmıştır (957-1959). Moskova'da eski SSRİ Yazıcılar İttifagı nezdinde edebiyat sanatını okumuş (1959-1961), Bakü'de "Maarif" yayıncılıkta redaktör (1961-1963), Azerbaycan Devlet Neşriyyati'nda bedii edebiyat redaksiyasmin müdürü (1963-1967), "Ulduz" dergisinin sorumlu katibi (1967-1970), "Edebiyyat ve Incesenet" gazetesinin baş redaktör yardımcısı (1970-1972), Azerbaycan Devlet Neşriyatı'nda baş redaktör yardımcısı (1972-1974) olarak çalışmıştır. 1974 yılından beridir, "Azerbaycan Tebieti" dergisinin redaktörlüğünü yapmakta olup, "Ulduz" dergisi redaksıya heyetinin de üyeliğini yapmaktadır. 1971-1981 yıllarında Azerbaycan Yazıcılar İttifagı'nın Poeziya bölümüne rehberlik etmiştir.

Edebi çalışmalarına 1952 yılında "İngilab ve Medeniyyet" dergisinde yayınlanan "Yanın işıqlarım" adlı ilk şiiriyle başlamıştır. 1960'lı yılların evvelinden başlayarak basında düzenli olarak yükseltmiştir. "Veten Torpağı", "Şe're Çetir", "Nece Unudum Seni?", "Men Araz Şairiyem" - "Memmed İbrahim" imzasıyla yayınladığı bu şiirler geleneksel sevginin, vatan ve tabiat coşkusunun tezahürüdür.

Bu duru poeziya daha gür ve güçlü Aras'a dönüştüğü "Memmed Araz" devri ise, 1970'li yıllarla başlar. "Veten ve Dünya" zincirlemesinden lirik ve epik örneklerini, özellikle; bedii program, felsefi-ahlaki tekrarlarla ölçülü "Menden ötdü" şiirini örnek göstermek mümkündür:

Senden öten mene deydi,
Menden öten sene deydi.
Menden senden öten zerbe,
Veten, veten sene deydi.

"Eyfel Qulesinde", "Araz Yadıma Düşdü", "Qoruyun Dünyanı", "Nobel Mükafatı", "Azerbaycan'ım Menim", hem şairin, hem de Azerbaycan poeziyasmın oluşumunda yeni manevi iklimin ve tarihi merhalenin: edebi hadiseleri ve bedii sanatları olan şiirleridir. Bu şiirlerde şair, bir geleneğin değil; halkın bin yıllık ahlak, felsefe, hüner ve poeziya birikminin varisi ve temsilcisi gibi çıkış yapıyordu; insan, tabiat, tarih, talih bir çizgide kesişip yoğruluyordu:

Bir taleyin ellerinde ciltlenmiş zerik,
Yüz il qoşa atılsaq da qoşa düşmerik.

Bir zerrenin ışığına milyonlar şerik,
Dünya senin,
Dünya menim,
Dünya heç kesin!...

"Men de İnsan Oldum", "Esker Qebri Haqq'ında Ballada", "Atamın Kitabı" fazla epik tarzda, fakat aynı felsefi-psikoloji çizgisinde yazılmış eserlerdir. Eserleri birçok yabana dile tercüme edilmiştir. Eserlerinden dolayı bir ödül ve Azerbaycan SSR Reyaset Heyeti'nin fahri fermanı ile onurlandırılmıştır (1975,1983). Halk şairi seçilmiştir (1992).

Başlıca eserleri:

Sevgi Neğmesi, B., 1959; **Üç Oğul Anası,** B., 1961; **Araz Axır,** B., 1954; **Men Seni Taparam,** B., 1963; **Anamdan Yadigar Neğmeler,** B., 1966; **Ömür Karvanı,** B., 1967; **İllerden Beri,** B., 1969; **Qanadlı Qayalar,** B_v 1973; **Atamın Kitabı,** B., 1974; **Heyatm ve Sözün Rengleri,** B., 1975; **Oxucuya Mektup,** B., 1979; **Dünya Senin, Dünya Menim,** B., 1983...

Kaynakça:

1. Azerbaycan Sovet Edebiyyatı Tarihi, Bakı, 1988.
2. Edebi Proses -1976-1980, Bakı, 1977-1990.
3. İsa Hebibbeyli. Memmed Araz, Bakı, 1993.

ŞİİRLER

(Memmed Araz. Oxucuya mektub. Bakı, 1978, s.150-155,175-188...).

AZERBAYCAN - DÜNYAM MENİM

Azerbaycan - qayalarda
biten bir çiçek,
Azerbaycan - çiçeklerin içinde qaya.
Menim könlüm bu torpağı
vesf eleyerek,
Azerbaycan dünyasından
baxar dünyaya.

Azerbaycan - mayası nur,
qayesi nur ki,..
her daşından alov dilli ox ola biler.
"Azerbaycan!" deyilende ayağa dur ki,
Füzulinin üreyine toxuna biler.

Oğullan Kür gezdirer bileklerinde,
Oğulların göz ateşi
gözel eridir.
Azerbaycan seherinin bebeklerinde
Qütb ulduzu,
dan ulduzu gözetleridir.

Tarixime qara xetli hicrî, miladi
Qılıncların qan ağzıyla yazılmadımı?
Babaların boz çöllere benzer muradı
Qizil bayraq dalgasından yaz almadımı!

İller olub - kürrelerde demir olmuşuq.
Serhedlerde dayanmışıq külekden ayıq,
Od golünde,
buz çölünde gemi olmuşuq,
Biz Bakının ilk seadet carçılarıyıq[1].
Min illerle zulmetlere yollar açıqdı,
Dalgalandı Sabirlerin
ümman dünyası.

Azerbaycan - mayası nur,
qayesi nur ki...
Her daşından alov dilli ox ola biler.
"Azerbaycan!" deyilende
ayağa dur ki,
Ana yurdun üreyine toxuna biler.

İNSAN QAYALAR

Bir qayaya söykenmişem[2],
deyirem kaş
Bax belece daşa dönem.
yavaş-yavaş.
Taleyimi[3] qayaların taleyine
bağlayanı men.
Birce insan düşüncesin saxlayam men.
Daş ayaqlı, daş elli bir insan kimi
Enib daşdan-daşa düşem.

Qayalarm lal dilini başa düşüm,
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini
qayalara xatırladam.
Deyem: bir vaxt insan oğlu
insan olub bu qayalar!
İnsanların ne'resinden
doğulub bu qayalar!

1. habercileriyiz 2. yaralanmışım 3. talihimi

Ner[1] igidler düşmen üste geden zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından
Qaya kimi,
Dayaq olub, yumruq olub,
ox olublar.
Qayadöşlü qehremanlar
qayalıqda yox olublar.
Bu torpağın taleyinde o da öle
bir gün idi.
İgidlerin yaşaması daş olmaqla mümkün idi.
Yoxsa onun qismetine hardan düşe
Bu qeder daş!
Siz nenemin baalığı,
Siz babamın qardaşlığı.
Qehremanlar sepib geden
zemi sanım
Belke ele bu daşlığt!
Siz ay qedim efsaneler,
Şe'rime yağ, sesime yağ!
Ne zamansa bu daşlara
bir dil tapan tapılacaq -
Bu daşların, qayaların
keçmişini oyadacaq.
Ordu-ordu qayalıqlar
insanlığa qayıdacaq[2].
Bu basılmaz nerler, erler,
Bu qaya serkerdeler[3]
Onda meni - bir balaca daş esgeri
qoyar yeqin
qoşulmağa bu cergeye[4],
Qayalann keçmişini
qayalara yazdım, deye
Onda Veten sanar meni
bir balaca Veten daşı,
Veten daşı olmayandan
olmaz ölke vetendaşı...

BELE DÜNYA

Söz verdim, söz adlı define vere,
Tek birce ölümsüz qerine[5] vere.
Umdum ne verdi ki, küsdüm ne vere?
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

İtirib özünde özünü dünya,
Toyların, yasların özülü[6] dünya...
Elim eteyinden üzülü[7] dünya...
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Ömrüne vay salar, vaydan utanmaz,
Saç yolub - hay salar,
Güneşden utanmaz, Aydan utanmaz,
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Çayda dehnesinde[s] xırsız ejdaha[9],
Gecesi salamat çixmaz sabaha.
İti bazarında atından baha[10],
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Dağ olsan, istese qolunda saxlar,
Büküb bir hörümçek[11] toruda saxlar,
Yüz illik ordunu qorunda saxlar,
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Bir gözü işıqdı,
Bir gözü duzdu[12],
Mekrli[13] qadındı, gülçöhre[14] qızdı,
Helimdi, kövrekdi, sertdi, quduzdu[15]...
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Başının altına yastıq qoyanlar,
Ayağı altına qumbara[16] qoydu,
Nadanlar dünyanı qumara qoydu!
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

Olsan öz haqqınjn kölesi bele,
Eri, öz içinde ölezi[17]bele,
Ondan inciyenin beleşi bele...
Men bele dünyanın neyinden küsüm?

DÜNYA SENİN, DÜNYA MENİM...

Bir taleyin oyununda cütleşmiş[18] zerik[19],
Yüz il qoşa atılsaq da, qoşa[20] düşmerik.
Bir zerrenin ışığına milyonlar şerik,
Dünya senin,
Dünya menim,
Dünya heç kimin...

Çövresinden çıxsa eğer sevda fırfıran[21],
Bir ümidin eteyinden tutub da fırlan.
Eşidirsen: pıçıldayir yıxılan, duran:
Dünya senin,
dünya menim,
dünya heç kimin...

Bu get-geller bazanna devedi[22] dünya[23],
Bu ömür-gün naxıs.ma hevedi dünya,
Ebediye qah-qah çeker ebedi dünya,
Dünya senin,
dünya menim,
dünya heç kimin,..

1. kahraman 2. döneceğim 3- komutanlar 4. sıraya 5. bir asrın otuzyılı 6. temeli 7. çekili 8. suyun başında 9. ejderha 10. değerli, pahalı 11. örümcek 12. tarzda 13. hilehâl 14. gül çehreli 15. kuduzdu 16. bomba 17. sönüyor IS. eşleşmiş 19. zar 20. denk 21. çocuk oyuncağı, fırfıra 22. deve idi 23. yardımcıdır

Ayaq saxla, dövrene bax öteri bele,
Min illerdir Araz bele, Hekeri bele,
Axşamların, seherlerin tekeri bele
Dünya senin,
dünya menim,
dünya heç kimin...

Gülünçlere gülüne gelen bu ada güldüm,
Yüyenine her el yeten bn ata güldüm,
Men özümle oynadığım şahma ta[1] güldüm.
Dünya senin,
dünya menim,
dünya heç kimin...

ELVÎDA DAĞLAR

Belke bu yerlere bir de gelmedim,
Duman salamat qal, dağ salmat qal!
Dalımca su sepir yoxsa buludlar? -
Leysan[2], salamat qal, yağ, salamat qal!

Qıy[3] vuran qartallar yox oldu çende[4],
Nergizler saraldı şehli çemende,
Ey qaragöz peri, dalımca sen de,
Boylan, salamat qal, bax, salamat qal!

Geldim, qarşıladı güller - çiçekler,
Gedirem, el edir boz bi çenekler[5].
Nidamı çaylara dedi külekler[26]:
Bulan, salamat qal, ax, salamat qal!

Dağların pelengi?, şiri de sensen,
Şairi de sensen, şe'ri de sensen.
Barı, bereketi, xeyri de sensen -
Çoban, salamat qal, sağ-salamat qal...

MENDEN ÖTDÜ, QARDAŞIMA DEYDİ

Ey daşlaşan, torpaqlaşan
ulu babam,
Bu günümden dünenime uzaqlaşan
ulu babam,
Külekleşen, dumanlaşan Ruhunla sen
Ayağa dur, seninleyem!
Ses getmeyen,
el yetmeyen
Qedim tarix deresinden
Ses ver menim sesime sen:
Sene gelsin, senden öten
neydi bele? -
Senden ötüb qardas.ına deydi bele?!
Bununlamı nece defe
Ata-oğul, qardaş hissi haçalandı[8],
Bir seherin
Beş qardaşın xanlığına parçalandı?!
O zamanım bitdi bizim
dilimizin
"Senin", "menim" qabarı da[9]?
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
"harahsan" damarı da?..
Seninleyem, ulu babam!
Bu meseli kimdi yazan?
Hansı soysuz ata idi
Ataların imzasını
Çekib, ona möhür basan?!
Adınızı dastanlardan oğruyaram[111],
Ruhunuzu qıyma-qıyma doğrayaram,
Qara Çoban,
Deli Domrul,
Ey Xan Eyvaz,
Giziroğlu Mustafabey,
Eğer ki, siz
Bu mesele qol çekdiniz!

Sonra, sonra haıısmizsa
Xalqa gelen bir qezadan
Öz başını yana eydi,
O qeza bir topa dönüb
Settarxanın tifaqına[n]
yaman deydi,
Menden ötdü[12]!..
Menden ötdü!..
Sevince bax!
Bunu yazan xilqete bax!
Menden ötdü!..
Qulağımdan getmir bu ses,
Zerbeleri[13] qardaşına,
Sırdaşına ötüren kes
Ele bil ki, bax bu gece
Qulağımın dibindece
Xetainin süqutuna
qelvqeh çekdi.
Sonra, sonra
Seherecen başına yüz qedeh çekdi,
O qehqehin dalgasından,
O mestliyin baş fırladan
havasından
qopan daşdı -

1.satranç 2. bardaktan boşanırcasına 3. nâra atmak4. dumanda 5. çayırlar 6. rüzgârlar 7. aslanı 8. ikiye ayrıldı 9. senin-benim ayrımcılığı da 10. çalıyorum 11.ittifak 12. geçti 13. darbeleri

Azerbaycan torpağında
Araz boyda sırım[1] açdı.
Menden otdü...
Bunu dedi Seki xanı,
Bunu dedi Bakı xanı,
Bunu dedi ibrahim xan.
Feteli xan, Kerbeli xan...
Qeza ötsün, - menden, - dedi;
Öten kimi, "nıen-men" dedi;
"Men-men" dedi bir ölkede
ne qeder xan.
Onlar men-men deyen yerde
Sen olmadın, Azerbaycan!
Seni senden alıb bele
Yüz illerle uyutdular,
seni sende elediler.
Seni sende üyütdüler.
Dibek oldun öz duzunla,
öz daşınla -
Ögey oldun,
doğma, ekiz qardaşınla -
Menden ötdü deyenlerin qeyretinden,
Namusunu yeyenlerin qeyretinden!
Ey daşlaşan, torpaqlaşan
ulu babam!
Bu günümden dünenime uzaqlaşan
ulu babanı!
Ayağa dur!
Defn etdiyim meselenin
Başdaşına
Bir teessüf xatiresi yazıb, yondur:
Senden öten mene deydi,
Menden öten sene deydi.
Senden, menden öten zerbe
Veten, veten sene deydi...

DÜNYA GÜZEL DÜNYADI

Yene gördüm gördüyümüz dağları,
Nefesinden eriyirdi dağ qarı.
Yene de o durnaların qatarı,
Yene ele dere, düzen dünyadı -
Dünya gözel, dünya gözel dünyadı.

Gündüzünde çiçeklener duygumuz,
Gecesinde gülablanar[2] yımımıız.,
Oyunumuz, inadımız, uygumuz,
Ömrümüzden bir gül üzen dünyadı,
Dünya gözel, dünya gözel dünyadı.

Dumanların çağrısına yar olma,
Tufanların qezebine qerq olma,
Yoxuşıında ayaq saxla, yorulma:
Senden ezel, dünya gözel dünyadı,
Dünya gözel, dünya gözel dünyadı.

Baxışında üfüqlerin baxarı, Gülüşünde
çaylarının axarı, Ellerinde ışığının açan,
Kime gülzar, kime xezel dünyadı,
Dünya gözel, dünya gözel dünyadı.

1. arlı 2. gülsuyu